

HOOFDSTUK NEGEN

Shakuntala

De jacht

'Brahmaan,' zei Janamejaya, 'ik heb van u gehoord hoe de goden, de danava's, de rakshasa's, de gandharva's en de apsara's elk met een deel van hun wezen werden geboren. Maar nu wil ik het geslacht van de Kuru's horen, vanaf het allereerste begin, hier in het bijzijn van al deze wijzen.'

En Vaishampayana vertelde.

Uit het huis van Puru kwam Dushyanta voort, een sterke koning die het geslacht groot maakte. Hij beschermde de aarde tot aan de vier zeeën, hij heerste over de vier windstreken en over de eilanden in de zee, en zelfs de landen van de mleccha's, de volken buiten de orde van de Veda, stonden onder zijn gezag. Zolang hij regeerde, vermengden de standen zich niet, en er waren geen mensen die kwaad deden. Niemand hoefde het land te bewerken, want de aarde gaf uit zichzelf haar vruchten, en niemand hoefde in mijnen te werken, want op de grond lag rijkdom genoeg. Iedereen deed het goede, en deed het om het goede. Er was geen angst voor dieven, voor hongersnood of voor ziekte. De vier standen deden graag hun eigen plicht, en niemand bracht offers om er iets voor terug te krijgen. Zijn onderdanen konden op hem steunen en leefden

zonder vrees. Parjanya, de god van de regen, liet de regen op de juiste tijd vallen, de vruchten van het veld waren sappig, en de aarde was rijk en zat vol dieren van elke soort. De brahmanen deden wat hun te doen stond en spraken altijd de waarheid.

De jonge koning was wonderlijk sterk. Zijn lichaam was zo hard dat hij de berg Mandara, waarmee eens de oceaan werd gekarnd, met al zijn wouden op zijn armen had kunnen dragen. Hij kende de vier manieren van vechten met de knots: werpen naar een vijand in de verte, slaan naar wie dichtbij is, zwaaien te midden van velen, en de vijand voor zich uit drijven. Hij kende alle wapens, en hij kon olifanten en paarden berijden. In kracht leek hij op Vishnu, in glans op de zon, in diepte op de oceaan en in geduld op de aarde. Zijn onderdanen hielden van hem, en hij regeerde rechtvaardig over een tevreden volk.

'Ik wil horen over de geboorte en het leven van Bharata,' zei Janamejaya, 'en over de afkomst van Shakuntala. Vertel me alles over Dushyanta, en hoe hij Shakuntala kreeg.'

En Vaishampayana vertelde verder.

Op een dag trok koning Dushyanta met een groot leger het woud in, met honderden paarden en olifanten, met voetvolk en wagenstrijders, met strijders die zwaarden, werpspiesen, knotsen en zware stokken droegen, en met honderden lansdragers om zich heen. Het brullen van de strijders, de schelphoorns en de trommels, het ratelen van de wagenwielen, het krijsen van de olifanten, het hinniken van de paarden en het gekletter van de wapens maakten een oorverdovend lawaai. Vanaf de terrassen van hun huizen keken de vrouwen van de stad naar hun koning, en het was of Indra zelf voorbijkwam, met de bliksem in zijn hand. 'Daar gaat hij,' zeiden ze, 'een tijger onder de mensen, in de strijd zo sterk als de Vasu's. Door de kracht van zijn armen heeft hij geen vijanden meer over.' Uit genegenheid strooiden ze bloemen op zijn hoofd.

Brahmanen volgden hem en spraken onderweg hun heilwensen uit, en de koning trok verder, belust op herten. Brahmanen, kshatriya's, vaishya's en shudra's liepen een eind met hem mee, tot hij hun beval terug te gaan. Toen besteeg hij zijn wagen, en die vloog voort, en het ratelen van de wielen vulde de aarde en de lucht.

Onderweg zag hij een woud dat leek op Nandana, de tuin van de goden. Er groeiden vilva's, arka's, acacia's, houtappels en dhava's. De grond was ongelijk en bezaaid met stenen die van de kliffen waren losgeraakt. Er was geen water en

er woonden geen mensen. Het strekte zich uit over vele yojana's, de oude maat voor grote afstanden, en het zat vol herten, leeuwen en andere roofdieren.

Met zijn gevolg en zijn strijders joeg koning Dushyanta door dat woud en doodde talloze dieren. De tijgers die binnen schootsafstand kwamen, velde hij met zijn pijlen; wat te ver weg was, verwondde hij, en wat te dichtbij kwam, sloeg hij neer met zijn zwaard. Hij wierp zijn speren, en ook daarmee trof hij er vele. Hij kende de kunst van het zwaaien met de knots, en zonder vrees zwierf hij door het woud, met zijn knots en zijn zware stok.

Het woud raakte in beroering door de koning en zijn strijders, die van het spel van de oorlog genoten, en de leeuwen trokken er in groten getale weg. Kuddes zonder leider begonnen luid te schreeuwen en stoven alle kanten op. Uitgeput van het rennen kwamen ze bij rivierbeddingen die helemaal droog stonden, en ze vielen neer, zonder hun dorst te kunnen lessen. Veel van die gevallen dieren werden door de hongerige strijders opgegeten, andere werden in stukken gesneden en in de vuren geroosterd die de strijders aanlegden. Sterke olifanten, dol van hun wonden, renden weg met geheven slurf; ze lieten van angst hun urine en hun mest lopen, braakten bloed en vertrapten onder het rennen veel strijders. En al gauw was het woud, dat vol dieren had gezeten, door de koning, zijn troepen en hun scherpe wapens leeg van leeuwen, tijgers en de andere vorsten van de wildernis.

Met duizenden dode dieren achter zich ging de koning met zijn gevolg een ander woud in om verder te jagen. Hij had nog maar één volgeling bij zich en was moe van honger en dorst toen hij aan de rand van het woud bij een grote woestenij kwam. Hij stak die kale vlakte over en kwam bij een woud vol hermitages van asceten, waar een koele wind woei. Alle bomen stonden in bloei, het gras was er fijn en groen, en het weergalmde van het zingen van de kokila, de vogel met de zoetste stem van het woud, en van het getjirp van de krekels. De bomen spreidden hun takken wijd en gaven schaduw, de bijen zoemden om de bloeiende klimplanten, en er was geen boom zonder vruchten, geen boom met doornen en geen boom zonder bijen. De takken wiegden in de wind en lieten hun bloemen op het hoofd van de koning regenen. Hemelse wezens kwamen er samen, siddha's en charana's, gandharva's en apsara's, en er woonden apen en kinnara's, de wezens die in de bergen zingen. De hoge bomen die samen op een eiland in de rivier stonden, leken op de versierde vaandelmasten die men bij het feest van Indra opricht.

In dat woud zag de koning een hermitage, met veel bomen eromheen, en hij bewees de plek zijn eerbied. Het heilige vuur brandde er, en er zaten vele asceten, onder wie Valakhilya's, de rishi's zo klein als een duim. De bloemen die van de bomen vielen, lagen in een dikke laag op de grond. Langs de hermitage stroomde de Malini, heilig en helder, vol watervogels, en de asceten kwamen er om zich te wassen. Op de oevers liepen tamme herten, er speelden apen en beren, en er woonden kinnara's. Aan die rivier lag de hermitage van Kanva, een rishi uit het geslacht van Kashyapa, zo stralend dat men hem nauwelijks kon aankijken. Het was een plek als de hermitage van Nara en Narayana, de twee goddelijke rishi's, aan de Ganga.

De koning wilde die asceet zien. Aan de rand van het woud liet hij zijn leger halt houden, met zijn vaandels, zijn ruiters, zijn voetvolk en zijn olifanten. 'Ik ga naar de grote asceet uit het geslacht van Kashyapa, een man zonder smet,' zei hij. 'Blijf hier tot ik terugkom.'

Zodra hij dat woud betrad, vergat hij zijn honger en zijn dorst. Hij legde alle tekenen van zijn koningschap af en ging met alleen zijn minister en zijn priester het terrein van de hermitage op. Overal zongen vogels. Terwijl hij verder liep, hoorde hij hier brahmanen de verzen van de Rigveda reciteren, volgens de juiste regels van de klemtoon, daar brahmanen die de riten en de formules van de Yajurveda kenden, en weer elders rishi's die zich aan hun geloften hielden en de gezangen van de Samaveda zongen, en brahmanen die de Atharvaveda kenden. Hij hoorde de stemmen van brahmanen die offeraltaren konden bouwen en de logica en de leer van de geest kenden, van anderen die de weg naar de bevrijding volgden, van wie de grammatica, de versleer en de uitleg van de woorden beheersten, van wie de sterren kenden en zelfs de roep van vogels en apen konden verstaan. Hij zag geleerde brahmanen die keer op keer mantra's opzeiden, heilige verzen uit de Veda, en offers in het vuur brachten. Ze boden hem eerbiedig zitmatten aan. Hij zag met welke riten ze de goden en de grote rishi's vereerden, en hij dacht dat hij in de wereld van Brahma was. Hoe meer hij zag van die heilige plek, die door de ascese van Kanva werd beschermd, hoe meer hij ervan wilde zien. Ten slotte ging hij met zijn minister en zijn priester dieper de hermitage in, waar overal rishi's woonden, naar de woning van Kanva.

Shakuntala

Bij de ingang van de woning van de rishi liet de koning ook zijn minister en zijn priester achter. Hij ging alleen naar binnen, maar de rishi zag hij nergens. De woning was leeg.

'Is hier iemand?' riep hij luid, en het bos gaf zijn stem terug.

Uit de woning kwam een meisje naar buiten. Ze was mooi als Shri, de godin van geluk en glans, maar ze was gekleed als de dochter van een asceet. Ze heette de koning welkom en bood hem een zitplaats aan, water om zijn voeten te wassen en de arghya, het water dat men een geëerde gast aanbiedt, en ze vroeg of het goed met hem ging.

'Wat kan ik voor u doen, koning?' vroeg ze. 'Ik wacht op wat u me opdraagt.'

'Ik ben gekomen om de rishi Kanva mijn eerbied te bewijzen,' zei de koning. 'Waar is hij heen?'

'Mijn vader is weg om vruchten te halen,' antwoordde Shakuntala. 'Wacht nog even, dan ziet u hem als hij terugkomt.'

De koning keek naar haar. Ze was jong, haar lichaam was volmaakt van bouw en ze had een lieve glimlach. Haar schoonheid kwam niet alleen van haar gezicht, maar ook van haar ascese en haar bescheidenheid.

'Wie ben je?' vroeg hij. 'Van wie ben je de dochter, en waarom woon je in het woud? Iemand met zo veel schoonheid en zulke deugden, waar kom je vandaan? Bij de eerste blik heb je mijn hart gestolen. Ik wil alles over je weten. Vertel het me.'

Het meisje glimlachte. 'Dushyanta,' zei ze, 'ik ben de dochter van Kanva, de wijze asceet.'

'Die rishi wordt overal vereerd,' zei Dushyanta, 'en hij leeft in volkomen onthouding. Eerder wijkt Dharma zelf van zijn weg af dan een asceet met zulke strenge geloften. Hoe kun je dan zijn dochter zijn? Neem die twijfel bij me weg.'

'Luister dan, koning, naar wat ik gehoord heb over wat er vroeger met mij gebeurd is, en hoe ik de dochter van de rishi werd,' zei Shakuntala. 'Er kwam eens een rishi hier die naar mijn geboorte vroeg. Wat mijn vader hem vertelde, vertel ik u nu.'

En Shakuntala herhaalde wat Kanva had verteld.

Lang geleden beoefende de rishi Vishvamitra de zwaarste ascese, en Indra, de koning van de goden, werd bang voor zijn troon. Daarom riep hij Menaka bij zich, een apsara, een van de danseressen uit de hemel van de goden.

'Menaka,' zei Indra, 'je bent de voornaamste van de apsara's. Doe dit voor me. De grote asceet Vishvamitra straalt als de zon, en mijn hart trilt van angst. Dit is jouw werk. Ga naar hem toe, verleid hem en breng zijn ascese tot staan, want hij zou me van mijn troon kunnen stoten. Trek hem weg met je schoonheid, je jeugd, je charme, je kunsten, je glimlach en je woorden.'

'Vishvamitra is een machtige asceet,' antwoordde Menaka, 'en hij is opvliegend, dat weet u. Zijn kracht, zijn ascese en zijn woede maken zelfs u ongerust. Waarom zou ik dan niet bang zijn? Hij is het die Vasishtha, de grote brahmaanse rishi, van zijn zonen beroofde, zodat Vasishtha ze voor hun tijd moest zien sterven. Hij is het die als kshatriya werd geboren en door zijn ascese een brahmaan werd. Hij is het die een diepe rivier maakte om erin te baden, zo diep dat ze bijna niet over te steken is: de heilige Kaushiki. Hij is het die in zijn woede een tweede wereld liet ontstaan, met een reeks nieuwe sterren, te beginnen bij het maanhuis Shravana, en hij is het die Trishanku beschermde, een koning die door zijn leraar vervloekt was. Ik ben bang om zo iemand te naderen. Met zijn gloed kan hij de drie werelden verbranden; als hij met zijn voet stampt, beeft de aarde. Hij kan de grote berg Meru van de aarde losrukken en wegslingeren, en in een oogwenk kan hij alle windstreken rond. Hoe kan een vrouw als ik iemand aanraken die zo gloeit van ascese en die zijn zinnen volkomen beheerst? Zijn mond is als een laaiend vuur, zijn ogen zijn als de zon en de maan, zijn tong is als Yama, de god van de dood. Zelfs Yama, Soma, de god van de maan, de grote rishi's en de Valakhilya's worden bang als ze aan zijn kracht denken. Hoe kan een vrouw als ik hem zonder angst aankijken?

Toch zal ik op uw bevel naar die rishi gaan, koning van de goden. Maar bedenk een plan waardoor ik onder uw bescherming veilig bij hem kan zijn, zodat zijn woede me niet verbrandt. Ik denk dit: als ik voor de rishi begin te spelen, laat Vayu, de god van de wind, dan komen en me mijn kleed afnemen, en laat Kama me op uw bevel helpen. En laat Vayu de geuren van het woud naar hem toe dragen om hem te verleiden.'

Vayu kan overal komen, en Indra beval hem bij Menaka te blijven zolang ze voor de rishi stond. Toen alles geregeld was zoals ze had gevraagd, ging Menaka op weg naar de hermitage van Vishvamitra.

Menaka ging de hermitage binnen en zag Vishvamitra, die door zijn ascese al zijn kwade daden had weggebrand en er nog altijd mee doorging. Ze groette de rishi en begon voor hem te spelen. Juist toen nam Vayu haar kleed weg, dat wit was als de maan. Alsof ze zich diep schaamde en boos was op Vayu, rende ze haar kleed achterna, vlak voor de ogen van Vishvamitra.

Vishvamitra zag haar zo, zonder kleed, en hij zag dat ze volmaakt was, zonder enig teken van ouderdom. Hij zag haar schoonheid en haar bevalligheid, en vol begeerte gaf hij haar een teken dat hij haar wilde. Zij nam zijn uitnodiging aan. Ze vermaakten zich daar met elkaar zoals ze wilden, lange tijd, en het leek hun maar één dag. Bij Menaka verwekte de rishi een dochter.

Toen haar zwangerschap vorderde, ging Menaka naar de oever van de Malini, die door een dal van de Himalaya stroomt. Daar bracht ze haar dochter ter wereld. Ze legde het pasgeboren kind op de oever van de rivier en ging weg.

Het kind lag in een woud waar geen mensen waren, maar wel leeuwen en tijgers. Gieren kwamen om het kind heen zitten om het te beschermen, en geen rakshasa en geen roofdier deed het kwaad.

'Ik ging daarheen om te baden,' had Kanva tegen de rishi gezegd, 'en ik zag het kind liggen in de eenzaamheid van de wildernis, met de gieren om zich heen. Ik nam het mee naar huis en maakte het tot mijn dochter. Want wie het lichaam geeft, wie het leven beschermt en wie het voedsel geeft, alle drie zijn ze vaders, zo zeggen de leerboeken. En omdat ze in de wildernis door vogels omringd was, door shakunta's, heb ik haar Shakuntala genoemd: zij die door de vogels beschermd werd. Zo is Shakuntala mijn dochter geworden, brahmaan, en zij ziet mij ook als haar vader.'

'Dat heeft mijn vader tegen die rishi gezegd,' zei Shakuntala. 'U ziet het, koning: ik ben de dochter van Kanva. Mijn echte vader heb ik nooit gekend; Kanva is mijn vader.'

Het gandharvahuwelijk

'Dat heb je goed gezegd, prinses,' zei koning Dushyanta. 'Word mijn vrouw. Wat kan ik voor je doen? Gouden kransen, kleren, gouden oorringen, mooie witte parels uit allerlei landen, gouden munten, de fijnste tapijten: dat geef ik je vandaag nog. Laat heel mijn koninkrijk vandaag van jou zijn. Kom bij me, trouw met me volgens de vorm die naar de gandharva's heet, het huwelijk dat

alleen uit het verlangen van twee mensen bestaat. Van alle vormen van huwelijk geldt die als de eerste.'

'Koning,' zei Shakuntala, 'mijn vader is weg om vruchten te halen. Wacht nog even; hij zal me aan u geven.'

'Ik wil dat jij mijn levensgezellin wordt,' zei Dushyanta. 'Ik besta voor jou; mijn hart is bij jou. Ieder mens is zijn eigen vriend, en op jezelf kun je bouwen. Volgens de regels mag je jezelf weggeven. Er zijn acht vormen van huwelijk. In de eerste vier geeft een vader zijn dochter weg. De vijfde is die van de asura's, waarbij de bruid wordt gekocht. Dan volgen die van de gandharva's, die van de rakshasa's, waarbij de bruid wordt geroofd, en als achtste die van de pishacha's, de spookwezens die zich met bloed voeden. Manu, de zoon van Brahma, heeft gezegd welke vorm bij wie past. De eerste vier passen bij brahmanen, de eerste zes bij kshatriya's. Een koning mag zelfs de vorm van de rakshasa's gebruiken. De vorm van de asura's is toegestaan aan vaishya's en shudra's. Van de eerste vijf zijn er drie goed en twee niet; de vorm van de pishacha's en die van de asura's mag men nooit gebruiken. Zo luiden de regels van de dharma, en daarnaar moet men handelen. Het huwelijk van de gandharva's en dat van de rakshasa's passen bij de gewoonten van kshatriya's. Je hoeft nergens bang voor te zijn. We kunnen volgens een van die twee vormen trouwen, of volgens beide samen, daar bestaat geen twijfel over. Ik ben vol verlangen. Als jij dat ook bent, word dan mijn vrouw volgens de vorm van de gandharva's.'

'Als dit de weg is die de dharma toestaat,' zei Shakuntala, 'en als ik over mezelf mag beschikken, luister dan naar mijn voorwaarde, koning uit het geslacht van Puru. Beloof me naar waarheid dat u me geeft wat ik vraag. De zoon die u bij mij verwekt, wordt uw opvolger, de kroonprins. Dat is mijn vaste besluit, Dushyanta. Als u me dat toestaat, laten we dan samenkomen.'

De koning dacht er geen ogenblik over na. 'Het zal zo zijn,' zei hij. 'Ik neem je zelfs mee naar mijn hoofdstad. Dat zeg ik je naar waarheid. Jij verdient dat allemaal.'

De koning trouwde met Shakuntala en sliep met haar als haar man. Hij stelde haar gerust, en toen hij wegging, zei hij haar keer op keer: 'Ik zal je een escorte sturen, mijn leger met al zijn vier onderdelen, voetvolk, wagens, ruiters en olifanten. Zo zal ik je naar mijn hoofdstad laten brengen.'

Op de weg terug begon hij aan Kanva te denken. 'Wat zal die grote asceet zeggen als hij alles weet?' vroeg hij zich af. Met die gedachte ging hij zijn hoofdstad binnen.

Zodra de koning weg was, kwam Kanva thuis. Maar Shakuntala schaamde zich en ging haar vader niet tegemoet. Toch wist Kanva wat er gebeurd was, want hij zag alles met het innerlijk oog dat zijn ascese hem gaf. Hij zei tegen haar: 'Wat je vandaag in het geheim hebt gedaan zonder op mij te wachten, dat je met een man bent samengekomen, gaat niet tegen je dharma in. Men zegt dat het huwelijk van de gandharva's, van een vrouw die verlangt en een man die verlangt, zonder enige mantra, voor kshatriya's het beste is. En Dushyanta is een goed man, die de dharma volgt. Je hebt hem als je man aangenomen, Shakuntala. De zoon die je krijgt, zal groot worden en bekend in deze wereld. Zijn heerschappij zal tot over de zee reiken, en als hij tegen zijn vijanden optrekt, zal niemand zijn leger kunnen weerstaan.'

Shakuntala ging naar haar vader, die moe was, en waste zijn voeten. Ze nam de last van hem over, legde de vruchten netjes neer en zei: 'Wees Dushyanta goedgezind, die ik als mijn man heb aangenomen, en zijn ministers ook.'

'Om jou wil ik hem wel heil toewensen,' zei Kanva. 'Maar vraag jij een gunst van mij, wat je maar wilt.'

Ze vroeg het voor Dushyanta: dat de koningen uit het huis van Puru altijd de dharma zouden volgen en nooit hun troon zouden verliezen.

Bharata

Nadat Dushyanta met die beloften uit de hermitage was vertrokken, bracht Shakuntala een zoon ter wereld met een kracht die niet te meten was. Toen het kind drie jaar was, straalde hij als een laaiend vuur. Kanva liet voor het kind, dat met de dag groeide, alle riten uitvoeren die bij de kindertijd horen. De jongen had parelwitte tanden en glanzend haar, de gunstige tekens stonden in zijn handpalmen en hij had een breed voorhoofd. Hij groeide snel op, in schoonheid en in kracht. Al jong kon hij leeuwen doden.

Toen hij zes was, greep hij de leeuwen, tijgers, beren, buffels en olifanten die rond de hermitage leefden, en bond ze aan de bomen vast. Op sommige reed hij, andere joeg hij voor de grap achterna. De bewoners van de hermitage gaven hem daarom een naam. 'Hij grijpt en bedwingt elk dier, hoe sterk ook,' zeiden ze. 'Laten we hem Sarvadamana noemen, de bedwinger van alles.'

Kanva zag wat de jongen deed en hoe sterk hij was, en hij zei tegen Shakuntala dat het tijd was om hem tot kroonprins te laten wijden. Toen gaf hij zijn

leerlingen opdracht. ‘Breng Shakuntala en haar zoon zonder uitstel van hier naar het huis van haar man,’ zei hij. ‘Vrouwen moeten niet lang in het huis van hun eigen familie blijven wonen. Dat schaadt hun naam, hun gedrag en hun dharma. Wacht niet langer.’

‘Het zal gebeuren,’ zeiden de leerlingen, en ze gingen op weg naar de stad die naar de olifant heet, Hastinapura, met Shakuntala en haar zoon voorop. Shakuntala verliet met haar jongen het woud waar Dushyanta haar had leren kennen. Ze werd bij de koning gebracht, en de jongen naast haar had de glans van de opkomende zon. Toen ze haar hadden voorgesteld, keerden de leerlingen van de rishi terug naar de hermitage.

Shakuntala groette de koning zoals het hoort. ‘Dit is uw zoon, koning,’ zei ze. ‘Laat hem tot kroonprins wijden. U hebt bij mij dit kind verwekt, een kind als een god. Kom nu de belofte na die u me gedaan hebt. Denk aan de afspraak die u met me maakte toen we in de hermitage van Kanva samenkwamen.’

De koning hoorde haar woorden en herinnerde zich alles. ‘Ik herinner me niets,’ zei hij. ‘Wie ben je, slechte vrouw in de kleren van een asceet? Ik weet niet dat ik ooit iets met je te maken heb gehad, niet voor de dharma, niet voor het verlangen en niet voor voorspoed. Ga weg, of blijf, of doe wat je wilt.’

Shakuntala schaamde zich diep. Het verdriet verdoofde haar, en een tijd lang stond ze daar als een houten paal. Maar al gauw werden haar ogen koperrood en begonnen haar lippen te trillen. De blikken die ze af en toe op de koning wierp, leken hem te verbranden. Met grote moeite doofde ze haar opkomende woede en het vuur van haar ascese in zichzelf. Ze bracht haar gedachten in een ogenblik bij elkaar en keek haar man aan.

‘U weet alles, koning. Waarom zegt u dan, als een laag mens, dat u het niet weet? Uw eigen hart is getuige van wat hier waar is en wat niet. Spreek de waarheid en verlaag uzelf niet. Wie het ene is en zich tegenover anderen als iets anders voordoet, is een dief die zichzelf besteelt. Tot welk kwaad is zo iemand niet in staat? U denkt dat alleen u weet wat u gedaan hebt. Maar weet u dan niet dat de oeroude ziener die alles weet en in uw hart woont, al uw kwade daden kent? U doet ze in zijn bijzijn. Wie kwaad doet, denkt dat niemand hem ziet. Maar de goden zien hem, en ook hij die in ieder hart woont. De zon, de maan, de wind, het vuur, de aarde, de lucht, het water, het hart, Yama, de dag, de nacht, de beide schemeringen en Dharma: allemaal zijn ze getuige van wat een mens doet. Yama, de zoon van Surya, rekent iemand zijn kwade daden niet aan als de getuige van alle daden, die in het hart woont, met hem tevreden is.

Maar is die getuige niet met hem tevreden, dan wordt hij door Yama voor zijn kwade daden gekweld. Wie zichzelf verlaagt door zich anders voor te doen dan hij is, die zijn de goden nooit goedgezind, en zelfs zijn eigen zelf is het niet.

Ik ben een vrouw die trouw is aan haar man. Het is waar dat ik uit mezelf gekomen ben. Maar behandel me daarom niet zonder eerbied. Ik ben uw vrouw, en ik verdien respect. Wilt u dat niet doen omdat ik uit eigen beweging hier ben gekomen? Waarom behandelt u me waar zoveel mensen bij zijn als een gewone vrouw? Ik huil hier niet in een verlaten woud, waar niemand het hoort. Hoort u me niet? Maar als u weigert te doen wat ik u vraag, Dushyanta, dan barst uw hoofd op dit ogenblik in honderd stukken.

De man gaat de schoot van zijn vrouw binnen en komt er zelf weer uit, in de gestalte van zijn zoon. Daarom noemen de kenners van de Veda de vrouw jaya: zij in wie men opnieuw geboren wordt. En de zoon die zo geboren wordt uit een man die de mantra's van de Veda kent, redt de gestorven voorouders uit Put, het oord van kwelling. Daarom heeft Brahma, de Zelfgeborene, hem putra genoemd: redder uit Put. Door een zoon verovert men de drie werelden, door de zoon van een zoon wordt men onvergankelijk, en door de zoon van een kleinzoon kennen de overgrootvaders een geluk zonder einde.

Een echte vrouw is bedreven in het huishouden. Een echte vrouw heeft een zoon gebaard. Een echte vrouw is met haar hart aan haar man toegewijd. Een echte vrouw kent geen andere man dan de hare. De vrouw is de helft van de man. De vrouw is de eerste van zijn vrienden. De vrouw is de wortel van dharma, voorspoed en verlangen. De vrouw is de wortel van de bevrijding. Wie een vrouw heeft, kan de riten verrichten. Wie een vrouw heeft, kan een huishouden leiden. Wie een vrouw heeft, heeft reden tot vreugde. Wie een vrouw heeft, kan het geluk bereiken. Een vrouw met lieve woorden is een vriend in tijden van vreugde, een vader bij de riten en een moeder in ziekte en ellende. Zelfs voor een reiziger in het diepe woud is zijn vrouw zijn rust en zijn troost. Wie een vrouw heeft, wordt door iedereen vertrouwd; een vrouw is het kostbaarste wat een man bezit. Zelfs als de man deze wereld verlaat en naar het rijk van Yama gaat, is het zijn trouwe vrouw die met hem meegaat. Gaat zij eerst, dan wacht ze op haar man; gaat hij eerst, dan volgt ze hem op de voet. Daarom bestaat het huwelijk, koning: in deze wereld en in de andere werelden heeft de man zijn vrouw bij zich.

Wijzen hebben gezegd dat een man zelf geboren wordt als zijn zoon. Daarom moet een man wiens vrouw hem een zoon heeft gebaard, haar zien als

zijn moeder. Wie in het gezicht kijkt van de zoon die hij bij zijn vrouw verwekt heeft, ziet zijn eigen gezicht als in een spiegel, en hij is gelukkig. Mannen die door verdriet worden verschroeid of door lichamelijke pijn gekweld, worden bij hun vrouw verkwikt als een zwetend mens in koel water. Geen man mag zijn vrouw ooit iets aandoen wat haar pijn doet, zelfs niet in woede, want geluk, vreugde en dharma hangen allemaal van de vrouw af. De vrouw is de heilige akker waarin de man zelf opnieuw geboren wordt. Zelfs rishi's kunnen zonder vrouwen geen schepselen voortbrengen.

Welk geluk is groter dan dat van een vader als zijn zoon naar hem toe rent en zich aan hem vastklampt, ook al zit hij onder het stof? Waarom behandelt u dan zo'n zoon onverschillig, die zelf naar u toe gekomen is en verlangend naar u kijkt omdat hij op uw knieën wil klimmen? Zelfs mieren zorgen voor hun eigen eieren en vernietigen ze niet. Waarom zou u, een rechtvaardig man, dan niet voor uw eigen kind zorgen? De aanraking van zachte sandelpasta, van vrouwen of van koel water is niet zo aangenaam als de aanraking van je eigen kleine zoon in je armen. De brahmaan is de eerste onder de tweevoeters, de koe de eerste onder de viervoeters, de beschermer de eerste van allen die boven ons staan, en de zoon is de eerste van alles wat aangenaam is om aan te raken. Laat dit mooie kind u omhelzen. Niets in de wereld voelt zo goed als de omhelzing van je zoon.

Ik heb dit kind drie volle jaren gedragen voor ik hem baarde, koning, en hij kan al uw verdriet verdrijven. Toen ik in het kraamvertrek lag, klonk er een stem uit de lucht: "Hij zal honderd paardenoffers brengen." Mannen die ver van huis zijn, nemen daar kinderen van anderen op schoot, ruiken aan hun hoofd en voelen een groot geluk. U weet toch welke mantra's van de Veda de brahmanen uitspreken bij de riten voor een pasgeboren kind? "Je bent geboren uit mijn lichaam, mijn zoon. Je bent voortgekomen uit mijn hart. Je bent mijzelf, in de gestalte van een zoon. Leef honderd jaar! Mijn leven hangt van je af, en ook het voortbestaan van mijn geslacht. Leef daarom honderd jaar in groot geluk, mijn zoon." Hij komt uit uw lichaam, deze tweede mens uit u. Kijk naar uw zoon en u ziet uzelf, zoals u uw beeld ziet in een helder meer. Het offervuur wordt ontstoken uit het vuur van het huis, en zo is hij uit u ontstoken. U was één, en u hebt uzelf in tweeën gedeeld.

Toen u op jacht was en een hert achtervolgde, kwam u bij mij, koning, in de hermitage van mijn vader; ik was nog maagd. Van de zes voornaamste apsara's is Menaka de eerste, uit Brahma geboren. Zij daalde uit de hemel van de goden

op aarde neer, en nadat ze met Vishvamitra geslapen had, bracht ze mij ter wereld, in een dal van de Himalaya. Zonder enige liefde ging ze weg en liet ze me daar achter, alsof ik het kind van een ander was. Wat voor kwaad heb ik vroeger, in een ander leven, gedaan, dat mijn ouders me als kind weggooiden en dat u me nu wegstuurt? Als u me verstoot, ben ik bereid terug te gaan naar mijn vader, die me beschermt. Maar u mag dit kind niet verstoten. Het is uw eigen zoon.'

'Shakuntala,' zei Dushyanta, 'ik weet niet dat ik bij jou deze zoon verwekt heb. Vrouwen liegen meestal. Wie zal jouw woorden geloven? Die ontuchtige Menaka, die geen liefde kent, is je moeder, en ze gooide je op de helling van de Himalaya weg zoals je een bloemenoffer weggooit als de verering voorbij is. En je vader, die wellustige Vishvamitra, een kshatriya die er zo op gebrand was een brahmaan te worden, kent ook geen liefde. Toch is Menaka de eerste van de apsara's en is je vader de eerste van de rishi's. Waarom praat jij dan, hun dochter, als een lichtekooi? Je woorden verdienen geen geloof. Schaam je je niet om ze uit te spreken, en dan nog wel tegen mij? Ga weg, slechte vrouw in de kleren van een asceet. Waar is die grote rishi, en waar is die apsara Menaka? En waarom draag jij, laag als je bent, de kleren van een asceet? En je kind is al zo groot. Je zegt dat hij nog een kind is, maar wat is hij sterk. Hoe is hij zo snel opgeschoten, als een jonge salaboom? Je bent van lage geboorte, en je praat als een lichtekooi. Uit wellust ben je door Menaka verwekt. Alles wat je zegt, vrouw in de kleren van een asceet, is mij volkomen onbekend. Ik ken je niet. Ga maar waar je heen wilt.'

'Koning,' antwoordde Shakuntala, 'u ziet de fouten van anderen, al zijn ze zo klein als een mosterdzaadje. Maar uw eigen fouten ziet u niet, al zijn ze zo groot als een vilvavrucht. Menaka hoort bij de hemelse wezens; ze wordt zelfs tot de eersten van hen gerekend. Mijn geboorte is veel hoger dan de uwe, Dushyanta. U loopt over de aarde, koning, maar ik beweeg me door de lucht. Het verschil tussen ons is als tussen de berg Meru en een mosterdzaadje. Dit is wat ik kan: ik kan naar de woningen gaan van Indra, van Kubera, de god van de rijkdom, van Yama en van Varuna, de god van de wateren.

Er is een gezegde dat waar is, en ik noem het u als voorbeeld, niet uit kwade wil, u die zonder smet bent. Vergeef het me dan, wanneer u het gehoord hebt. Een lelijk mens denkt dat hij mooier is dan anderen, tot hij zijn eigen gezicht in de spiegel ziet: pas dan merkt hij het verschil tussen zichzelf en anderen. Een mooi mens bespot nooit iemand. En wie altijd kwaadspreekt, wordt een

lasteraar. Zwijnen zoeken ook midden in een bloementuin naar vuil en drek, en slechte mensen kiezen uit wat anderen zeggen altijd het kwade, ook als er goed en kwaad door elkaar staat. Maar wijzen die woorden horen waarin goed en kwaad vermengd zijn, nemen alleen het goede, zoals ganzen uit melk en water alleen de melk halen. Goede mensen hebben er pijn van als ze kwaad van anderen spreken, en vreugde als ze ouderen eer bewijzen; slechte mensen genieten van kwaadspreken en van het belasteren van de goeden. De goeden zijn gelukkig als ze geen fouten zoeken, de slechten als ze die vinden. Slechte mensen spreken altijd kwaad van goede, maar goede mensen doen hun nooit iets aan, ook niet als hun zelf iets wordt aangedaan. Wat is er belachelijker in de wereld dan slechte mensen die de goeden slecht noemen? Zelfs wie de Veda's verwerpt, wendt zich af van iemand die de waarheid en de dharma verlaten heeft, want zo iemand is als een woedende slang vol gif. Wat moet ik dan zeggen, ik die met de Veda's ben grootgebracht?

Wie een zoon verwekt die zijn evenbeeld is en hem niet erkent, bereikt nooit de werelden waarnaar hij verlangt, en de goden vernietigen zijn geluk en glans en al wat hij bezit. De voorouders hebben gezegd dat de zoon het geslacht voortzet en daarom de beste van alle daden van dharma is. Niemand mag een zoon verstoten. Manu, de zoon van Brahma, zegt dat er vijf soorten zonen zijn: die een man bij zijn eigen vrouw verwekt, die hij van anderen krijgt, die hij koopt, die hij met liefde opvoedt en die hij bij andere vrouwen verwekt dan zijn eigen vrouw. Zonen dragen de dharma en de daden van een man, vergroten zijn vreugde en redden de gestorven voorouders uit de oorden van kwelling. U mag zo'n zoon niet verstoten, koning. Zorg voor uzelf, voor de waarheid en voor de dharma door voor uw zoon te zorgen. U mag dit bedrog niet in stand houden.

Een vijver aanleggen brengt meer verdienste dan honderd waterputten. Een offer brengt meer verdienste dan een vijver. Een zoon brengt meer verdienste dan een offer. En de waarheid brengt meer verdienste dan honderd zonen. Eens werden honderd paardenoffers tegen de waarheid afgewogen, en de waarheid bleek zwaarder dan honderd paardenoffers. De waarheid, koning, staat gelijk aan de studie van alle Veda's en aan het baden in alle tirtha's, de heilige badplaatsen. Geen dharma is gelijk aan de waarheid; niets gaat boven de waarheid. De waarheid is het brahman, de allerhoogste werkelijkheid; de waarheid is de hoogste gelofte. Breek uw belofte niet, koning. Laat de waarheid en u één zijn.

Als u mijn woorden niet gelooft, ga ik uit mezelf weg. Uw gezelschap kan ik beter mijden. Maar onthoud dit, Dushyanta: als u er niet meer bent, zal deze zoon van mij over de hele aarde heersen, die door de vier zeeën omgeven is en door de Himalaya, de koning van de bergen, versierd.'

Shakuntala ging weg, en meteen daarop klonk er een stem uit de lucht, zonder dat er iemand te zien was. De stem richtte zich tot Dushyanta, die daar zat tussen zijn huispriester en zijn offerpriesters, zijn leraren en zijn ministers.

'De moeder is maar een omhulsel, een zak van vlees,' zei de stem. 'De zoon die uit de vader voortkomt, is de vader zelf. Zorg voor je zoon, Dushyanta, en beledig Shakuntala niet. De zoon, die niets anders is dan een gestalte van het eigen zaad, redt de voorouders uit het rijk van Yama. Jij bent de vader van deze jongen. Shakuntala heeft de waarheid gesproken. De man deelt zijn lichaam in tweeën en wordt uit zijn vrouw geboren in de gestalte van een zoon. Zorg voor je zoon, die Shakuntala je gebaard heeft. Wie leeft terwijl hij zijn levende zoon verstoot, treft een groot ongeluk. Zorg daarom voor je zoon, afstammeling van Puru. En omdat jij op ons woord voor dit kind moet zorgen, zal deze zoon van jou bekendstaan onder de naam Bharata: hij voor wie gezorgd moet worden.'

Het waren de goden die gesproken hadden. Vol vreugde wendde de koning uit het huis van Puru zich tot zijn priesters en ministers. 'Hebben jullie gehoord wat de bode van de goden zei?' vroeg hij. 'Ik wist zelf dat dit mijn zoon is. Maar als ik hem alleen op het woord van Shakuntala als mijn zoon had aangenomen, dan zou mijn volk argwaan hebben gehad, en ook mijn zoon zou niet als zuiver gegolden hebben.'

De koning nam zijn zoon aan en verrichtte voor hem alle riten die een vader voor zijn zoon verricht. Hij rook aan het hoofd van zijn kind en omhelsde hem, terwijl de brahmanen hun heilwensen over hem uitspraken en de barden hem prezen. En hij voelde wat een vader voelt bij de aanraking van zijn zoon.

Ook zijn vrouw nam Dushyanta aan, en hij stelde haar gerust. 'Mijn koningin,' zei hij, 'we zijn in het geheim samengekomen. Daarom dacht ik erover na hoe ik het best kon aantonen dat je zuiver bent. Mijn volk had kunnen denken dat we alleen uit wellust samen waren geweest en niet als man en vrouw, en dan zou deze zoon, die ik tot kroonprins wilde wijden, gegolden hebben als iemand van onzuivere geboorte. En alle harde woorden die je in je woede gezegd hebt, liefste, heb ik je vergeven. Jij bent me het dierbaarst.'

Hij ontving haar met geschenken van geurige olie, eten en drinken. Toen gaf hij zijn kind de naam Bharata en wijdde hem plechtig tot kroonprins.

De glanzende wielen van Bharata's strijdwagen waren onoverwinnelijk, en ze rolden door alle streken en vulden de hele aarde met hun geratel. De zoon van Dushyanta onderwierp alle koningen op aarde. Hij regeerde rechtvaardig en werd beroemd, en men gaf hem de titels chakravartin en sarvabhauma: hij wiens wagenwielen overal rollen, de heerser over de hele aarde. Hij bracht vele offers, net als Indra, de koning van de Maruts, de stormgoden, en Kanva was bij die offers de voornaamste priester; de geschenken aan de brahmanen waren groot. Bharata bracht het paardenoffer dat govitata heet, en hij gaf Kanva duizend gouden munten als offerloon.

Van die Bharata zijn zoveel grote daden uitgegaan. In zijn geslacht zijn koningen geboren die op goden leken en op Brahma zelf, zoveel dat ze niet te tellen zijn. Naar hem is het grote geslacht genoemd waaruit ook Janamejaya stamt: de Bharata's.

. . .

HOOFDSTUK NEGEN van *Het huis van de Kuru's*, boek 1 van *De Mahabharata opnieuw verteld* door Jan de Vries. Dit hoofdstuk staat op mahabharata.nl/lezen/het-huis-van-de-kurus/shakuntala/, met de verhalen, de personages en de plaatsen erbij. Het volgende hoofdstuk, *Kacha*, staat op mahabharata.nl/lezen/het-huis-van-de-kurus/kacha/. Het hele boek is als PDF en EPUB te downloaden op mahabharata.nl/lezen/het-huis-van-de-kurus/. Nederlandse tekst © 2026 Jan de Vries; werkeditie, niet in de handel.